

RÖJNINGSRÖSEN I UTKANTEN AV NORRA ÅBYGGEBY

Arkeologisk undersökning

L2023:398, L2023:400 och L2023:401
Norra Åbyggeby 3:56
Hille socken
Gävle kommun
Gästrikland

Linus Eriksson

Röjningsrösen i utkanten av Norra Åbyggeby

Arkeologisk undersökning

L2023:398, L2023:400 och L2023:401

Norra Åbyggeby 3:56

Hille socken

Gävle kommun

Gästrikland

Rapport 2024:23

Linus Eriksson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2024

Omslagsbild: *Röse 7 med översikt över undersökningsområdet, fotat mot öst. Foto: Kerstin Westrin.*

Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC-BY, undantag kartmaterialet: ©

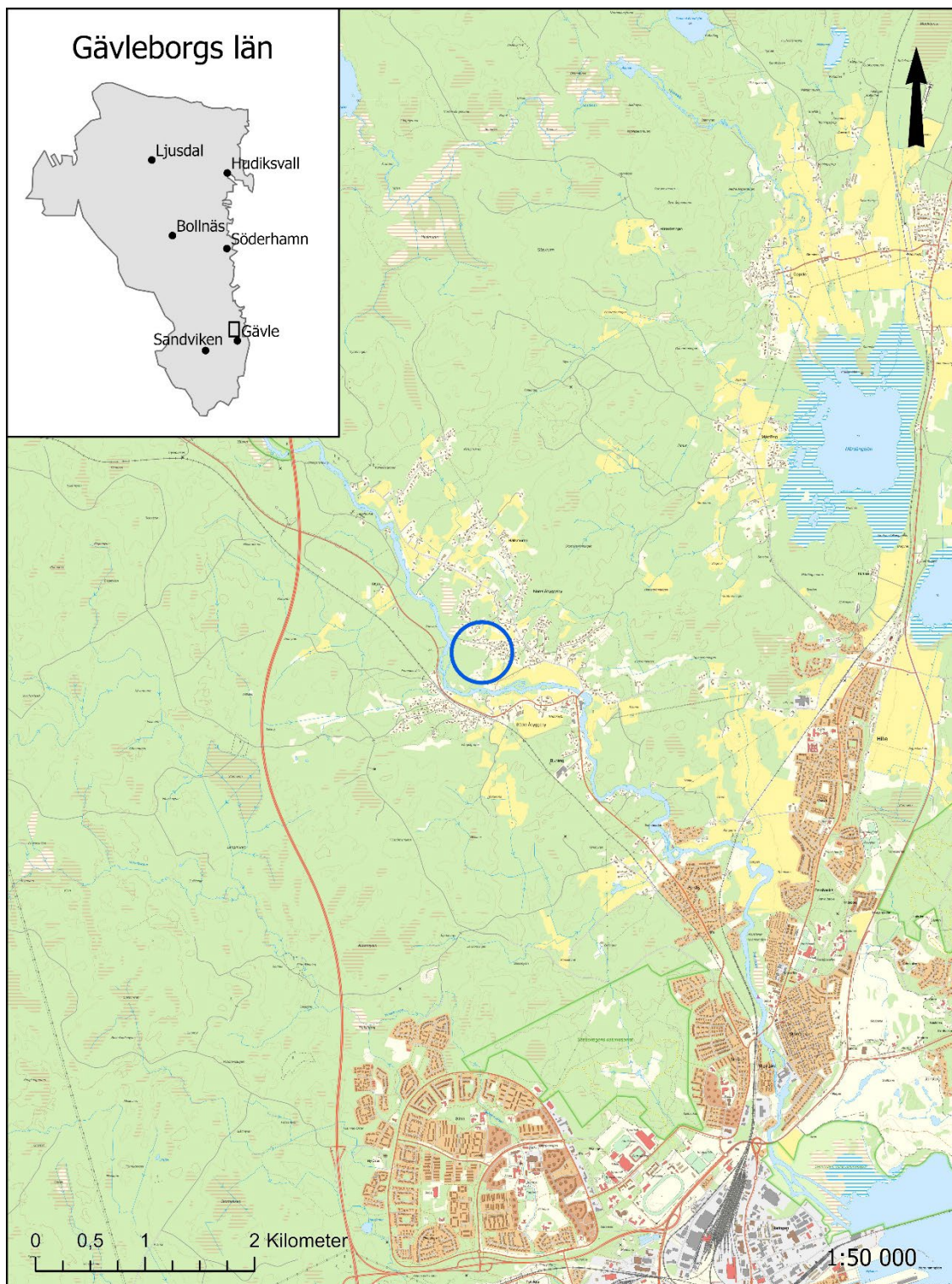
Lantmäteriet, dnr I2018/00110.

ISSN 0281–3181

Print: Trycktrean

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	5
Syfte och metod.....	5
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Tidigare arkeologiska insatser.....	7
Resultat.....	7
Slutreflektioner.....	10
Administrativa uppgifter	11
Referenser.....	11
Arkiv.....	11
Historiska kartor (förundersökning).....	11

Figur 1. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkarta på underlag av terrängskuggningskartan. Undersökningsområdet är markerat med en blå ring.

Sammanfattning

I samband med planerad markexploatering har Läns museet Gävleborg genomfört en arkeologisk undersökning av totalt 14 röjningsrösen inom fastigheten Norra Åbyggeby 3:56, Hille socken, Gävle kommun. Undersökningen utfördes i samband med att markägaren planerar exploatering av området. Röjningsrösen ingår i lämningarna L2023:398, L2023:400 och L2023:401 som är av lämningstypen ”område med fossil åkermark”. Inom lämningarna L2023:398 och L2023:400 kunde ytterligare ett respektive två röjningsrösen identifieras som på grund av tät vegetation inte kunnat urskiljas vid förundersökningen 2022. Samtliga röjningsrösen som ingick i L2023:398 och L2023:401 har undersökts och tagits bort. I L2023:400 har fyra av sex röjningsrösen undersökts och tagits bort. Rösena var relativt små, flacka och bestod av tätt lagda mindre stenar. Undersökningen visar att röjningsrösen med stor sannolikhet anlagts före år 1815, varför kvarvarande lämningar inom L2023:400 och röjningsrösen L2024:1590 och L2024:1591 bedöms som fornlämningar. Inga fynd eller daterbart material påträffades vid undersökningen varför en datering inte var möjlig. Det arkeologiska fältarbetet utfördes 29–30 april 2024 efter beslut av Länsstyrelsen Gävleborg (1st dnr: 1242-2023, beslutsdatum: 2023-07-10).

Inledning

Inför markexploatering har Läns museet Gävleborg, på uppdrag av företagaren Per Carlsson, utfört en arkeologisk undersökning av lämningarna L2023:398, L2023:400 och L2023:401 inom fastigheten Norra Åbyggeby 3:56, Hille socken, Gävle kommun i Gästrikland. Undersökningsområdet berörde sammanlagt tre lämningar av typen ”område med fossil åkermark” bestående av totalt 16 röjningsrösen. Lämning L2023:398 var tidigare felaktigt registrerad i Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister (KMR) som ett gravfält (L1948:7210), men kom efter förundersökningen under hösten 2022 att omklassificeras till ”område med fossil åkermark” (Löjdström 2023). Samtliga lämningar var vid undersökningens start registrerade i KMR som möjliga fornlämningar. Undersökningen utfördes mellan 29–30 april 2024 av Kerstin Westrin och Andreas Widerberg, Läns museet Gävleborg, efter beslut av Länsstyrelsen Gävleborg (1st dnr: 1242-2023, beslutsdatum: 2023-07-10). Projektledare var Frida Löjdström, Läns museet Gävleborg.

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att undersöka och dokumentera de möjliga fornlämningarna och ta tillvara eventuella fornfynd samt att rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap med relevans för myndigheter, forskning och allmänhet.

Då sikten under 2022 års förundersökning försvårades av tät vegetation inleddes den arkeologiska undersökningen med en översiktlig okulär inventering av det aktuella undersökningsområdet.

Röjningsrösenas mättes in med RTK-GPS varpå halva röjningsrösenas undersöktes med hjälp av grävmaskin. Profilerna kom sedan att beskrivas och fotograferas för att slutligen mätas in som sektioner med RTK-GPS. Efter avslutad dokumentation kom även den resterande halvan av rösenas att undersökas. Mätdata har bearbetats i ArcGIS Pro.

Figur 2. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta med terrängskuggning, med undersökningsområdet markerat med blått och registrerade lämningar i Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister markerade med rött.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet är beläget i utkanten av Norra Åbyggeby, drygt sju kilometer norr om centrala Gävle, Hille socken, Gävle kommun. Området

ligger på en höjd om cirka 30 meter över dagens havsnivå och terrängen utgörs av småkuperad moränmark med blockinslag. Vegetationen, bestående av björksly och gran, hade till stor del avverkats inför arbetet. En igenväxt mindre väg löper tvärs över ytan i öst-västlig riktning och i undersökningsområdet östra del, strax väster om Lillvallsvägen, påträffades en yta som har planats av med maskin. Marken inom undersökningsområdet ska, enligt muntliga uppgifter från boende i området, ha brukats som färhage omkring 1950- och 1960-talet. Det aktuella undersökningsområdet omges av bebyggelse i norr och öster. Drygt 200–300 meter väster och söder om undersökningsområdet löper Testeboån som mynnar ut i Inre fjärden (Gävlebukten) vid Strömsbro, strax norr om centrala Gävle. Fornlämningsmiljön i undersökningsområdets närhet utgörs primärt utav historiska lämningar, bland annat fossil åker (L1951:3355), en färdväg (L1951:6858) och en möjlig källa med namn (L1951:3737).

Tidigare arkeologiska insatser

Under hösten år 2022 gjordes en arkeologisk förundersökning på platsen som syftade till att avgränsa ett tidigare registrerat gravfält (L1948:7210). Gravfältet registrerades år 2016 och beskrevs då som cirka 45×20 meter stort (NV-SÖ), bestående av sju runda övermossade stensättningar, varav två påträffades inom ett sedan år 1981 registrerat röjningsröseområde (L1951:3532). Gravfältet kom år 2020 att avskrivas på grund av felregistrering, då de tidigare noterade rösena ansågs utgöras av naturliga stenformationer. Utöver förundersökningen har inga arkeologiska undersökningar utförts i Åbyggeby.

Inom ramen för förundersökningen avtorvades fyra rösen varav ett snittades med maskin. Varken kol, ben eller fynd framkom vid undersökningen. Historiska kartor talar för att platsen ej brukats under historisk tid. Efter förundersökningen kom gravfältet att avskrivas och tre områden (L2023:398, L2023:400 och L2023:401) kom att registreras som möjliga fornlämningar under klassificeringen "*Område med fossil åkermark – Röjningsrösen*" (Löjdström 2023).

Resultat

Undersökningen inleddes med en okulär genomgång av undersökningsområdet varvid det kunde konstateras att geometrierna för L2023:398 och L2023:400 var för snävt avgränsade, då ytterligare ett, respektive två, röjningsrösen kunde identifieras. På grund av tät växtlighet kunde dessa röjningsrösen ej observeras vid förundersökningen. Inför denna undersökning hade däremot växtligheten i området kommit att avverkas. Geometrierna mättes om och utökades i Kulturmiljöregistret. Direkt västnordväst om undersökningsområdet påträffades ytterligare två röjningsrösen, L2024:1590 och L2024:1591. Dessa var mycket lika de för projektet aktuella rösena, alltså förhållandevis små och flacka med tätt lagda stenar av mindre storlek. Dessa karaktärsdrag är typiska för röjningsrösen av högre ålder (Skogsstyrelsen 2021), varför de har registrerats som

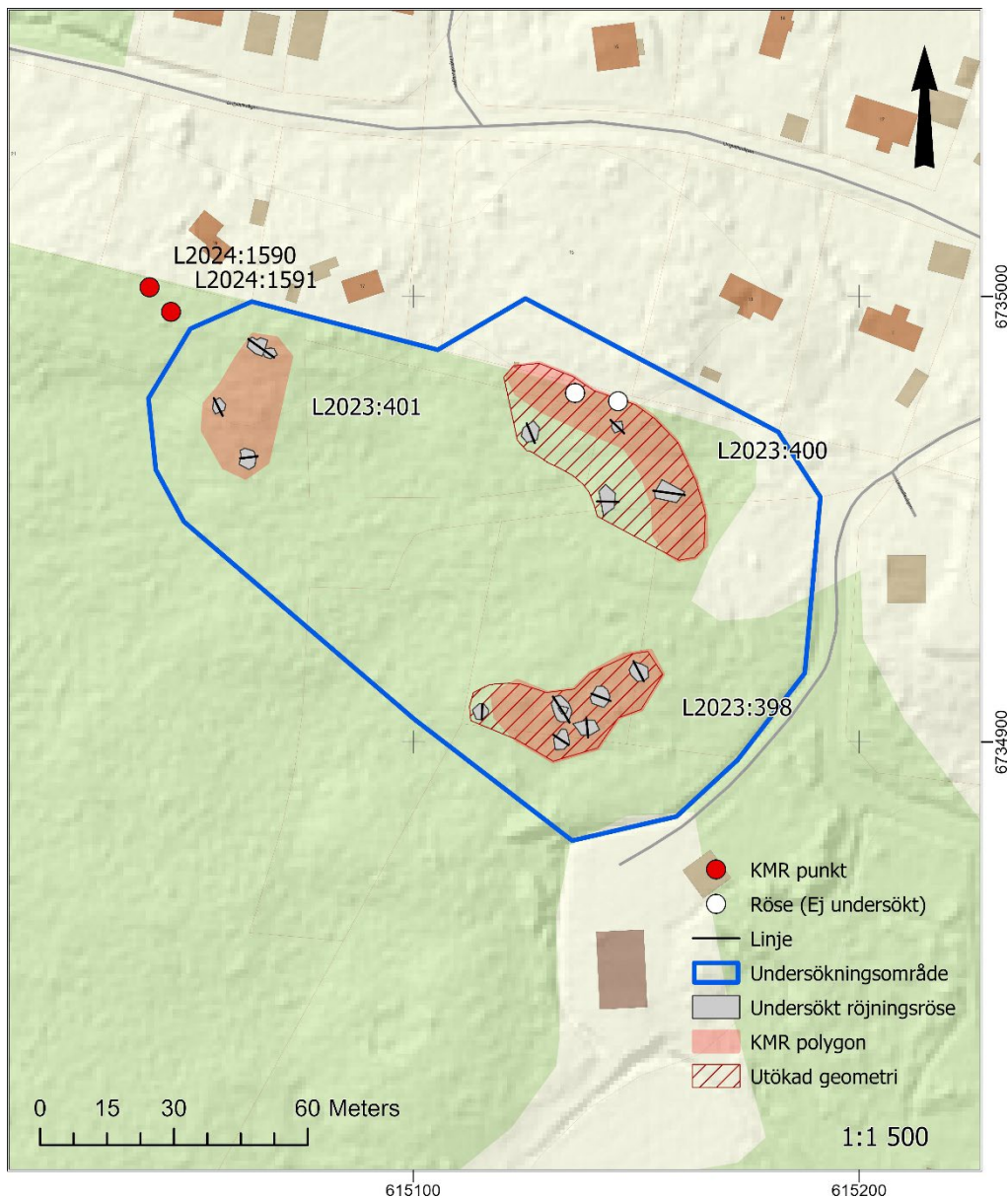
fornlämningar i Kulturmiljöregistret. Röjningsrösena L2024:1590 och L2024:1591 undersöktes inte eftersom de var utanför undersökningsområdet och, enligt uppgift från markägaren, belägna inom strandskyddsområde.

Figur 3. Röjningsröse (anläggning 5) före undersökning. Foto: Andreas Widerberg.

Figur 4. Röjningsröse (anläggning 5) efter undersökning. Foto: Andreas Widerberg.

Figur 5. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkarta och fastighetsindelning på underlag av terrängkuggningskarta.

Samtliga röjningsrösen som ingick i L2023:398 och L2023:401 har undersökts och tagits bort. Inom L2023:400 har fyra av sex röjningsrösen undersökts och tagits bort. De två som inte undersöktes är belägna på fastighetsgränsen i den nordligaste delen av lämningens geometri och kommer inte beröras av den planerade exploateringen (Figur 5). Röjningsrösen var generellt små och flacka med en höjd på mellan 0,3–0,7 meter och en diameter på mellan 2,4–6 meter och var uppbyggda med tätt lagda stenar, cirka 0,15–0,3 meter stora. Anläggning 3, 4 och 8 avvek något från mönstret då dess stenpackningar bestod av större stenar med en storlek omkring 0,2–0,6 meter. Anläggning 3 och 8 var uppbyggda kring markfasta block. Röjningsrösen beskrivs övergripande inom respektive lämning i tabell 1. Inga fynd eller daterbart material påträffades i samband med undersökningen.

Lämningsnr.	Omkrets (m)	Höjd (m)	Anläggning	Kommentar
L2023:398	3,15–6	0,3–0,65	1, 2, 3, 4, 5 och 6	Undersökt och borttagen
L2023:400	2,40–6,20	0,45–0,7	12, 13, 14 och 15	Delundersökt (2 rösen återstår). Fornlämning
L2023:401	2,5–4,4	0,6–0,7	7, 8, 10 och 11	Undersökt och borttagen
L2024:1590	-	-	-	Ej undersökt. Fornlämning
L2024:1591	-	-	-	Ej undersökt. Fornlämning

Tabell 1. Tabell över lämningar och röjningsrösen.

Slutreflektioner

Röjningsrösen inom L2023:398 är flackare, mer välagda och mer tydligt avgränsade än rösen i de övriga lämningarna. Med utgångspunkt i att flackare rösen och mindre stendimensioner indikerar en äldre datering bör rösen i L2023:400 antas vara äldre än de inom L2023:398 och L2023:401. Det historiska kartmaterialet från förundersökningen visar att marken i området inte har brukats som åkermark sedan senast år 1815. Avståndet till närmaste åkermark var då cirka 130 meter och knappt 80 meter till närmaste vret, varför det är osannolikt att stenen i rösen hör samman med dessa. Möjligen har delar av området röjts för fårbete på 1950- och 1960-talet, men röjningsrösenas utformning och täta stenpackning talar emot en sådan tolkning. Kvarvarande röjningsrösen inom L2023:400, L2024:1590 och L2024:1591 bör därför betraktas som fornlämningar.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer: 1242-2023

Länsstyrelsens beslutdatum: 2023-07-10

Länsmuseet Gävleborgs diarienummer: 2024-102/320

Undersökningstid: 29–30 april 2024

Projektledare: Frida Löjdström

Personal: Kerstin Westrin och Andreas Widerberg

Fastigheter: Norra Åbyggeby 3:56 och S:1

Socken: Hille

Kommun: Gävle

Inmätningssystem: RTK-GPS

Koordinatsystem: SWEREF99 TM

Höjdsystem: RH2000

Undersökningsområdets area: 12 060 m²

Dokumentationshandlingar: Förvaras i Länsmuseet Gävleborgs arkiv.

Fynd: Inga fynd påträffades.

Referenser

Löjdström, Frida. 2023. *Röjningsrösen i Norra Åbyggeby*. Arkeologisk förundersökning, L1948:7210, L1951:3532, L2023:398, L2023:400 och L2023:401, Norra Åbyggeby 3:56 och S:1, Hille socken, Gävle kommun, Gästrikland. Rapport Länsmuseet Gävleborg 2023:10

Skogsstyrelsen. 2021. *Odlingsspår/röjningsrösen*.

<https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/mer-om-skog/malbilder-for-god-miljohansyn/malbilder-kulturmiljoer/kulturmiljoer---malbild-odlingsspar.pdf> [2024-08-15]

Arkiv

Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister (hämtat 2024-08-12):

<https://app.raa.se/open/fornsok/>

Historiska kartor (förundersökning)

Akt	Åtgärd	År	Arkiv
V20-26:12	Storskifte på inägor	1815	Lantmäteristyrelsens arkiv (LSA)
V20-26:15	Laga skifte	1882	Lantmäteristyrelsens arkiv (LSA)
J133-13H7e56	Ekonomiska kartan	1956	Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK)

Länsmuseet Gävleborg, Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle. lansmuseetgavleborg.se

